

Így minden szépnek és teljesnek tűnik: semmi nem volt az.

Nagyon nehézkes volt a csoportban közreműködő személyek kiválasztásától kezdve az indulás minden lépése. Szerencsére a megrendelő (kiváló oktatásszervező szakemberekkel dolgozhattunk együtt, közülük is hadd álljon itt „vezető helyen” *Dr. Szőke Judit* és *Sándor Brigitta* neve), mint a program és a pénz gazdája nem akart a szakemberek helyett is dönteni, s a kereteket, amennyire ez módjában állt, engedte a munkához, és munka közben a már meglévő vagy felmerülő szakmai igényekhez igazítani. Így történhetett meg, hogy annak ellenére, hogy minden munkatársat a megrendelő kívánt felvenni, azért hagyta, hogy legalább két kollégát én válasszak ki. Eredetileg 30 órás tanfolyamot terveztek, de elfogadták (higadtnak nem minden esetben mondható visszajelzéseimre tekintettel: ma már nem ott tart a drámapedagógia, hogy 30 óra után el lehetne engedni a tanfolyami hallgató kezét, s ha éppen csak az alkalmazásra, a gyakorlati munkára nem készítjük fel a pedagógusokat, akkor minek az egész), hogy a tucatnyi pedagógiai módszer között a drámás kitüntetett helyzetbe kerüljön, mégis 60 órás legyen a képzésünk. Figyelem! Nem csak bölintaniuk, hanem ehhez az anyagiakat is biztosítaniuk kellett! És a képzések időtartama mellett az azokat követő mentorálás időtartamát is 20-ról 40 órára emelték. Elfogadták azt, hogy a trénerket/mentorokat nem 20-30 órában kell felkészíteni (sok más alternatív pedagógiai módszer esetében így történt!) – 80 órás kurzust kaptunk hozzá. Megértették azt, hogy a mi szakterületünkön a gyakorlati munkát helyenként sokkal jobban szolgálja a film, mint az irodalom: a tanfolyamok segédanyagaként két lemezes oktató DVD-t készíthettünk. Mindehhez járult még az a nem elhanyagolandó tény, hogy a tanfolyamok szervezésére – közbeszerzési eljárás keretében – a Magyar Drámapedagógiai Társaság kapott megbízást, és így az ország 22 településén vezethettünk képzést (a közbeszerzési pályázat sikeres megírásában *Tóth Adél* volt segítők, nem először, míg a tanfolyamok lebonyolítása *Juszcák Zsuzsa* kitartó munkájára épült). A pályázat része volt az, hogy egyesületünk adhatta meg, kikkel kívánja a képzéseket lebonyolítani: kiválaszhattuk a leendő trénerket/mentorokat. Kiképzésük az utóbbi évek hazai drámás élcsapatának „mesterkurzusává” válhatott, és ehhez a teljes költségvetést biztosították, a szállástól-étkeztéstől a projektorig. És később, amikor cserékre kényszerültünk, akkor az előzetes jogi tiltások ellenére lehetőséget kaptunk a személyi változtatásokra is...

A tanfolyamok anyaga az alapító tulajdona (egyesületünk indítási jogot kapott). A hallgató, tréneri segédletek is az alapítóé. Az oktatófilmek is. Amit ebben a pillanatban közzé tudunk tenni, az szubjektív és utólagos visszajelzés: minden trénerünket, aki részt vett a program megvalósításában, arra kértük, hogy kb. fél oldalban adjon visszajelzést: olyant, amihez nem kap szempontokat, ami kapcsán nincs semmiféle konkrét elvárás. Csak a kíváncsiságunk: ők hogy látják a közel 600 pedagógus képzését, azt a pontosan 1320 oktatási órát, a 880 mentorálási órát, amit megtartottak, így, utólag.

Nos, ez olvasható az alábbiakban.

Húzás nélkül...

K. L.)

## Tanár úr azt mondta...

---

### *Elhíttetni, megérettetni velük...*

Drámát tanítani felnőtteknek kihívás. Hogy milyen lesz, az mindig kiszámíthatatlan, mindig bizonytalan és többnyire sokkal kevésbé pozitív élmény, mint gyerekekkel dolgozni. Ugyanis a felnőttek, a tanárok, keményebbek, bezártabbak és lezártabbak, szigorúbbak és jóval kételkedőbbek, mint a gyerekek. Valahogy kevésbé nyitottak az újra, nehezen mozdulnak, nagyon fáradtak, és minden okuk meg is van arra, hogy ilyen állapotban legyenek. Ha tesznek valamit, ha lépnek valamilyen irányba, például ha 60 órát eltöltenek egy képzésen, akkor az rengeteg energiájukat veszi el és nagyon megnehezíti az életüket, hiszen a hétvégéikről van szó és tömérdek pluszmunkáról. Ha jelen vannak, akkor is arra gondolnak, hogy mi minden mást csinálhatnának ebben az időben, és mennyire sok befejezetlen és megoldatlan feladatuk is van még.

Hát valahogy így voltak azok a pedagógusok, aki részt vettek azokon a 60 órás képzéseken, ahol én voltam tréner és mentor. Valahogy így voltak az elején. Nem voltak hamisak, nem hazudtak, teljesen őszintén és nyíltan sugározták azt, hogy hogyan is vannak most a világban, a világgal.

Ezért a kezdő helyzet – dolgozni velük, játszani velük, közösen alkotni valamit – nem volt a legegyszerűbb. Nem ideális, hanem reális körülmények fogadtak bennünket Pakodon és Füzesgyarmaton is, és ez

így volt jól. Mert a tanárok állapota meghatározta azt, hogy honnan indulunk, és hogy hova is kell jutnunk.

Elhítenni, megéreztetni velük azt, hogy mennyi titka és előnye, milyen szépsége és haszna is van a drámának talán mégis sikerült. Mert a dráma működik. Mert olyan erő, ami közösségi élményeket ad, és közös előrelépésre ad lehetőséget. Ezek a tanárok, ezek a tantestületek a viszontagságos hétköznapiak után a hétvégeiken őszintén, játékosan, sokat nevetve, hasznosan lehettek együtt; a dráma miatt. Pedagógiai és nevelési problémákkal, elvekkel, gondolkodásmódokkal és technikákkal foglalkozhattak és foglalkoztak is, ahogy múlt az idő, egyre lelkesebben.

Egy idő után azt láthattam, hogy a dráma valamilyen módon mégiscsak tudott csillogást hozni a hétköznapijaikba, hogy tudtak olyasmit tanulni és utána kipróbálni a diákjaikkal, amiben jól érezhették magukat, – közösen –, és hogy ez reménytelenül a későbbi időszakok tanár-diák kapcsolatát tekintve. Egy tanár csak akkor lehet hatékony és eredményes, ha őt teljesen átjelkesíti az, amit tanítani akar. Ezt az élményt megtalálni, megtartani éveken és tananyagokon át nem egyszerű. A dráma azonban hihetetlenül sokat tud segíteni ebben, mert nagyon személyessé képes válni mindenki, a tanár és a diák számára egyaránt. A személyessége és az ebben rejlő őszintesége, hitelessége pedig olyan erő, ami talán az egyetlen, amivel igazán lehet hatni pedagógusként.

Láttam ezt működni a képzéseken és a mentorálási időszakokban a meglátogatott órákon is. Ez reménytelenül. Hogy ez így van, hogy így lehetett, az jó érzés. A kérdés csak az, hogy ez meddig tart. Vagy meddig tartott. Hiszen hosszú idő telt el már azóta. Hónapok. Kérdés, hogy a hétköznapiak mikor és hogyan mosás/mosták el ezeket az ünnepi pillanatokat és együttléteket.

A pakodi iskolát összevonták a szomszéd község iskolájával és többeket elbocsátottak... A másik iskolában is már több mint fél éve vége a képzésnek és nem tudom, hogy mi maradt meg. Mi az, ami továbbmegy, továbbment és mi az, ami eltűnik, eltűnt. Minden a pedagógusokon múlik. Azokon, akik ott voltak és akik nap mint nap újult erővel kell, hogy belépjenek a diákjaik közé. Azért, mert ezt a legjobb, amit tehetnek.

Nem tudom... Drukkolok nekik...

*Tóth Adél*



Tanfolyam Kőbányán. Résztevők: a Wesley János Óvoda, Általános Iskola és SzKI, valamint

### **suliNova szubjektív**

„...Az elmúlt két hónapban még a szemét is kevesebb lett ebben a teremben. Amióta Juditka tanítja őket, megváltozott az osztály. Hidd el nekem, Juditka! Te csináltad ezt velük!” Egy csengeri takarító nénitől származik az idézet. Judittal egy kopottas osztályteremben üldögéltünk a csengeri általános iskolában. Tíz perccel korábban ment ki 14 negyedikes gyerek. Ezek közül három nem tud írni-olvasni, egy pedig autista. A tanítójuk szerint nagyon kevés olyan dolog van, amit együtt tudnak csinálni, és a 60 órás drámapedagógiai képzés sokat segített neki abban, hogy megtalálja ezeket. Azt mondja, hogy ez volt az eddigi leghasznosabb továbbképzés, és ő azonnal beépítette a munkájába azt, amit tanult. Nem csak a játékokat, hanem a különböző drámás munkaformákat is, és ami talán a legfontosabb: a drámás „attitűdöt”. Azt, amit csak cselekedve, a gyakorlatban lehet kipróbálni. Játsszani – erre kapható már az egész osztály és most már Judit is.

Persze, nem mindenki érezte ennyire sajátjának a drámapedagógiát. A harminc tanár közül, akik Csengeren elvégezték a tanfolyamot, 5-10 biztos nem változtat tanári módszerein. Ha másra nem, legalább arra kényszerít mindenkit egy ilyen átgondolt képzés, hogy miért úgy tanít, ahogy. Hogy beszélgessenek, vitázzanak, kilépjenek egy rövid időre a megszokott munkarendből, hierarchiából, kommunikációs módokból.

És látva pedagógusokat országszerte: ez nem kis szó...

Hétköznapjaimban sokat dolgozom gyerekekkel, de nem a közoktatásban, így talán nem szégyen bevallani, hogy sok minden meglepett, amikor egész – vagy majdnem egész – tantestülettel találtam szembe magam.

Nem is tudom miért vártam, hogy a gyerekekről szóljon az iskola miközben sok helyen a megélhetésért, ha nem a túlélésért küzdenek iskolák, pedagógusok.

Arról, hogy mire becsülhetik magukat pedagógusok, akkor jöttem rá, amikor Tóth Adéllal az első (és így egy kicsit kedvenc) pakodi képzésen sajátélményű órát csináltunk a tantestületnek. A napközis tanár azt mondta, hogy neki az volt a legfontosabb élmény, hogy „az én ötletemet is felhasználták a megoldásban”. Megdöbbenett, hogy tanáreberek ennyire elhiszik, hogy az, amit csinálnak, nem számít. Így persze könnyű elhinni, hogy a diákok az ellenségeik, és nem az intézmény, az oktatási rendszer vagy saját mérvségük. És persze a képzés tréneri is könnyen ellenségé válnak, akik elrabolják a hétvégéiket, és olyasmit próbálnak rájuk erőltetni, amit nem lehet megcsinálni az ő gyerekeikkel, olyan körülmények között stb.

Persze észérvek, figyelmesség és a türelem kombinációjával sok falat le lehet dönteni...

Úgy gondolom, képzésről képzésre tanultam az életről azoktól az emberektől, akik megosztották velem mindennapi problémáikat, és beszéltek olyan gyermeksorsokról, amelyek nem hittem, hogy léteznek ma Magyarországon. Kérdések egész sorát teszem fel magamnak, ha erre gondolok.

(Abszolút szubjektív, de meg kell említenem a vég nélküli autókázásokat, Adélnak külön köszönöm, hogy elviselte társaságomat! Körömi Gábortól, Vági Esztertől és Vatai Évától meg itt kérdezném meg, hogy tényleg azokról a dolgokról beszélgettünk-e a kocsiban, amire emlékszem?...) )

És jó tudni, hogy valahol Magyarországon van egy olyan ember – vajon átolvadt-e a sulinovából az Educatióba –, aki rengeteget tud a drámapedagógiáról, hiszen mérhetetlen mennyiségű kérdőívet, beszámolót, értékelést és egyéb hasznos írományt olvasott végig minden egyes képzés után...

*Bethlenfalvy Ádám*

### **Trén-ingben**

Kocsér. Tiszabő. Újpetre. Kiskundorozsma.

Mi az összefüggés a településnevek között? Kérdezhetné akár az éppen ügyeletes „éztelenítős műsor”-ban verítékező kvízmeister a verítékező játékost. (Hogyne verítékeznének! Egyiküknek el kell adnia a sokadik import gagyit, a másikuk meg átlagos keresztretjvény-műveltséggel megnyerheti egy közepes méretű iskola tantestületének éves jövedelmét.) Lehet, hogy születnének is – etimológiai, földrajzi stb. alapú – szellemes megközelítések, ám a „drámai” igazságot bizonyára senki nem mondaná ki. Ezeken a helyeken, lett legyen téli hideg, nyári kánikula, 60 órán keresztül egy pályázati úton nyerhető speciális ruhadarabban: ’trén-ingben’ szaladgáltak az ott dolgozó pedagógusok. Hogy – maradva az erőltetett szójátéknál – e 60 óra és a 40 óra mentorálás alatt illetve után kinek mivé vált ez a „ruhadarab”? Azt hiszem, tanulságos divatbemutatót lehetne rendezni a drámapedagógia képzeletbeli kifutóján!

„*Csomagban marad*” – A tréner kínálattal érkezett mindig. Olyan közegbe, ahol írott, íratlan tanulási szerződés alapján körbeült gyakorló pedagógusok jelentették a keresletet. A csomagban 20-30 „trén-ing”. A tréner jólöltözött kell legyen, marketingje a jelenléte, védjegye a hitelességre törekvés. Jó esetben rajta már jól áll a „szakértő köntöse”. Nem vagy nem csak előad. A jelenlévők elé él egy mintát, – a vezérfonálként felvett divat-metafora és a drámapedagógia alapján egyként mondhatóan – egy modellt. Szinte a képzések első negyedében megérezhető volt, ki mit fog kezdeni a felkínált lehetőséggel. A követelmények kialakította szerkezet (tervezetek, bemutatók) nem engedte meg a teljes passzivitást, de voltak néhányan, akik a legvégsőig kibontatlanul hagyták a „trén-inget”, ugyanolyan elemi elutasítással, ahogy már a próbafülkéig sem visznek el egy-egy konfekciódarabot. Tanított szakból, kialakult személyiségből, megkövesült tapasztalatokból, sok mindenből adódhatott ez az ellenállás. Elfogadást, rugalmas tanácsadói státuszt és az újrachatás igényét teremtette meg bennem ez a beállítódás.

„*Kényszerzubbony*” – Voltak, akik – jólneveltségből(?), beletörődésből(?), túlélésre játszó együttműködésből(?) – illedelmesen rögtön magukra vették a kínált dolgot, de gesztusaik, játékmódjuk, rejtetten vagy nyíltan provokatív tevékenységük jelezte: nem öröme és önkéntességre alapozódik jelenlétük. Szép és – siker esetén – katartikus munka volt lassan kibogozni görceiket, a zubbony csomóit és bevonni őket a folyamatba, hozzásegíteni őket egy saját folyamat megtervezéséhez, megéléséhez. Merész számvetésem szerint: kényszerzubbony senkin nem maradt a tréningek végére. Eldobták, lecserélték. Mondjuk konfekcióra.

„*Konfekció*” – Ezt már egy nagyon jó szintnek éreztem mindig. Itt már próba, próbálkozás van. Még nem habitus (ld. alább!) de már felveszem. Itt szűk, ott tág. Már lépnek előre összetettebb gyakorlatok felé, de szerkeszteni még nem tudok. Értem, érzem az állóképezést, de egy csoportos imprótól még megijedek. Már látom, milyen átalakítással lesz számomra előnyös. Tanítási drámát (egyelőre!) nem tervezek, de matematika órán már egészen hatásos gyakorlatsort alkalmazok. Látom(!) hol szorít, hol lötyög, s tanulni akarom(!), hogy lehet ezen segíteni. Sőt! Kezdem észrevenni a hétköznapi és az ünnepi viselet különbségeit. Megélt játékosok, látott és adaptált órák mögött megcsillan valami, ami az enyém, ami az én osztályomban történt, velem és általam. Itt még egy kicsit be kell venni, ott még le kell eresztetni, ide kellene majd egy másik térforma, oda egy konvenció-csere, alakul a „ruhatár”.

„*Habitus*” – „lelkialkat, érzület, külső megjelenés”; <régen> öltözék’ [...] lat. habere, habitum („bír valamivel, visel, tart”) Ha bárki eljutott ezen állapot közelébe, ha rájött, hogy egzakt jellemzői ellenére a „trén-ing” nem(!) egyenruha, hogy a drámapedagógust személyisége teszi azzá, ami, hogy amit (adottságot, tudást, tapasztalatot) a személyiség tart, az tartja a személyiséget, már jóval többet nyert és kapott mint remélni lehetett volna!

*Török László*

### „*Nálunk még kifizetik a helyettesítést...*”

Három helyszín. Az egyik egy pici falu általános iskolája kb. hatvan gyerekekkel (egy osztályban tíz tanuló, vagy alatta), nagy részük HHH-s, azaz halmozottan hátrányos helyzetű, szeptembertől összevonva a szomszéd falu kicsit nagyobb iskolájával. A másik egy jómódú mezőváros hétszáz diákot oktató mamut intézménye (egy gimnázium és egy általános iskola, szintén szeptembertől összevonva). A harmadik egy fővároshoz közel eső, szintén kis falu egyetlen iskolája, nagyon sok hátrányos helyzetű és SNI-s, azaz sajátos nevelési igényű (ami ez esetben nem csak egy kis diszlexia, hanem különböző fokban értelmi fogyatékoság) nebulóval. Ezen három településen volt szerencsém hirdetni a dráma igéjét felváltva két tréner-társammal, Vági Eszterrel és Lipták Ildikóval. Mégis van valami, ami összefüzi ezeket az egymástól igencsak különböző intézményeket: a bennük dolgozó pedagógusok. A képzés kezdetén azt hittem, nagyjából tudom, mi vár rám, hiszen elmondhatom, hogy magam is egy integrációs pedagógiai rendszer szerint nevelő iskolában dolgozom. Ismerem a pedagógusok problémáit és a képzésekhez való hozzáállását (ez mondjuk aggodalommal töltött el), mert persze ebben is volt részem bőven, tapasztaltam ilyet is, olyat is. Tudom, hogy sok bőrt húznak le róluk, rengeteg és szerteágazó a feladat, amivel meg kell birkózniuk: a gyermekvédelemtől kezdve a szociális támogatások igénylésén keresztül a különböző prevenciós (drog, alkohol) tevékenységekig. És akkor még a tanításról, tehetséggondozásról, szakkörökről, kulturális és szabadidős tevékenységekről nem is beszéltünk. Rá kellett jöjjek, hogy bár alapvetően tényleg ismerem az integráció előnyeit, hátrányait, sokféle gyerek fordul meg az én kezem alatt is, ennek ellenére minden tapasztalatomra rá tudtak tenni még egy lapáttal a különböző iskolákban. Az én iskolámban nem kell leszerelni a földszinti ablakokról a kilincset, hogy a tanulók ne szökjenek ki és csináljanak ellenőrizetlenül, amit akarnak. A mi igazgatóknak még nem kellett baseball ütős, indulatos fiatalembert csupán embersé-

ge fegyverével leszerelnie. Nálunk nem rugdossa egyetlen éhes gyerek sem az iskolai büfé ajtaját addig, míg valamelyik pedagógus meg nem sajnálja és vesz neki valamit. Nem tudtam, hogy kiváltságos vagyok, azért, mert nálunk még kifizetik a helyettesítést és a túlórákat. És ha egy pedagógus szabadidejében, hétvégen versenyre vagy kirándulni, netán színházba viszi tanítványait, kifizetik a munkáját, és az iskolavezetés nem hivatkozik a hivatástudatra. Hát ez fűzi össze ezeket az iskolákat, hogy a gyerekeket szerető, becsületes, lelkiismeretes és jó emberek dolgoznak bennük, kiváló pedagógusok, akiknél arcpirító számon kérni a hivatástudatot. Igen, és volt még valami közös. Szerették a drámát, örömet leltek a játékokban, jegyzeteltek, figyeltek, házi feladatot készítettek és hagyták magukat meggyőzni, hogy ez jó. Ötleteltek, tervezgettek, izgalommal készültek bemutató órára és lettek elkötelezettjei – ki-ki a maga módján – a drámának. Még délutánonként is, a letanított órák után vagy hétvégeken, mikor a családjukkal lehettek volna, az év végi hajrá utáni és a tanévkezdés előtti pihenőidejükben. Mert ekkor zajlottak a tanfolyamok. Őszintén remélem, megérte.

Mészáros Beáta



Tanfolyami foglalkozás Gyomaendrődön. Résztvevők: a Kis Bálint Általános Iskola, a Bethlen Gábor Szakképző Iskola és Kollégium, valamint a Margaréta Óvoda pedagógusai – Zalavári András felvétele

### **IPR-kodásainkról (gyorsmérleg)**

Sikerült? Mi sikerült? Mit hagytunk magunk után?... Megpróbálom összeszedni.

Először is fontos mondatokat: „Sokat játszottunk, vidámak voltunk. Játékosan telt el és hasznos ismereteket adott” (...) „A drámaórák felépítése mellett gyakorlati megvalósítást is megéltünk, korrigáltuk az esetleges hibákat” (...) „Nagyon sokat tanultunk ez idő alatt.”

Nagy felismeréseket és tapasztalásokat: „Amiről eddig hallottam, most letisztult” (...) „Az eleinte görcsös lelki feszültségeim fokozatosan eltűntek” (...) „Más emberekkel találkozáskor más nézőpontból is látom az oktatást” (...) „Kolléganőimet más oldalukról is láthattam” (...) „Bebizonyosodott: a kicsik és a felnőttek is képesek játszani, csak helyzetbe kell hozni a gyerekeket és magunkat...” (...) „Folyton 'dolgoznom' kellett. Jókat játszottunk. Meg kellett dolgoznom a tudásért. Játékosan tanultunk...” (...) „Köszönöm.

*Nélkületek nem tudta volna meg magamról, hogy szeretem ezt csinálni*” – mondta (majdnem szó szerint) az egyik kolléganőnk, a mikepércsi műhelytalálkozón tartott bemutatója után.

Persze félelmeket is („*Én ezt nem tudom csinálni*”). És fenntartásokat („*A mi gyerekeinkkel ezt nem lehetne.*”) És kérdéseket, és kéréseket... elvárásokat... sokat. Irányunkban (és rajtunk keresztül a szakma felé): „*Jó lenne több óravázlathoz hozzájutni...*” (...) „*több alkalommal kell ilyen tanfolyamokat szervezni...*” (...) „*Ne csak 60 órában...*” És önmagunkkal szemben. Erről tanúskodtak az újraírt vázlatok, a töprengések, az „agyalások”.

És mit vittünk magunkkal? Amikor ismerősöknek, barátoknak, kollégáknak mesélek a képzésekről, – mert sokat mesélek róluk – a legelső szó, ami eszembe jut, a tisztelet. Tisztelet azok iránt, akikkel találkozhattam, akik képesek voltak bejárni velünk a nem könnyű utat, akik írták, újraírták a kért feladatokat – és sokszor nem nekünk, hanem önmaguk miatt –, akik az új iránti nemes alázattal vitték az új tudást a régi osztályaikba.

Magammal hoztam sok-sok új tudást, amit azoktól kaptam, akiket tanítottunk. Hogy hogyan lesz matematikai játékká a **Fusson, aki...** székfoglalós játék, hogyan válik egy rajzóra szervező elvévé a **Közös rajzolás (festés)**, miközben az óra témája a „**Hőfokkontraszt – a hideg és meleg színek**”. Hogyan kezd hozzá egy fiatal történelemtanár észrevétlenül a konvenciók nyelvének tanításához, amikor azt kéri az osztálytól, hogy mondjanak ötleteket az erre a feladatra jelentkező fiúnak, hogyan jár, hogyan tevékenykedik az ősember. (Ugyanezt a témát ugyanez a tanár egy másik történelem órán fordítva csinálta: tablókat kért a tanulóktól, amelyekben egy-egy ősember által végzett cselekvést kellett megformálniuk. Az ötödikes SNI-s osztály imádta a feladatot, és miközben az őskor–ókor–középkor–újkor–jelenkor szósor memorizálása itt és ekkor megoldhatatlan problémát jelentett számukra, ezeket a fogalmakat kivétel nélkül kitalálták.)

És magammal hoztam képeket: képeket felszabadultan mókázó tanárokról, akik úgy formálják a szituációt, mint a rutinos színészek, képeket kollégákról, akik tanítandó módon léteznek együtt a gyerekekkel, harmonikus egységbe olvasztva a drámapedagógia, a kooperatív pedagógia és még ki tudja miféle pedagógiák eszközeit, és képeket gyerekekről, akiket megismerhettem és akikkel együtt dolgozhattam a bemutató órákon.

Mindenkinek köszönöm.

*Püspöki Péter*

### ***Mintha Párizsba mentem volna...***

Már a felkészítő kurzusról (Esztergom) is göresbe rándult gyomorral jöttem el a sok, előre megválaszolatlan kérdés miatt. Vajon szakmailag tényleg a maximumok maximumát kell majd adni? Tényleg elég lesz ehhez az én tudásom?

Ingáztam már repülővel, busszal, vonattal – de a tudat, hogy a fél életemet vonaton töltsem, nem lelkesített. (Utólag persze büszke vagyok rá, hogy – szerintem – én tartom a rekordot: Pécs és Csengersima között oda-vissza annyi a vonatút, mintha Párizsba mentem volna.)

Nem mondhatom, hogy a tantestületek lelkesen fogadtak. Túlterhelt, jobbára reménytelen emberek, akiket nem csak a közoktatás-szervezési reformok tettek bizonytalanná, hanem még megszokott életrendjüket is felborították a hétvégi továbbképzések.

Nem rájuk haragudtam, hanem a helyzetre. A rosszkor, rosszul meghozott döntésekre. A közoktatásban uralkodó fejtelenségre.

Hogy a kurzusokat mégis meg tudtuk tartani, s hogy tantestületenként 5-6 embert valóban érdekelni kezdett a drámapedagógia, annak az lehet a magyarázata, hogy

1. szakmai téren igen felkészültek voltunk
2. bizonyos tekintetben olyan kőkemények voltunk, mint mesterünk: semmiféle időbeli engedményt nem tettünk
3. más szinten pedig megengedők: itt-ott a tantestület méreteire igazítottuk a tananyagot

Én mindkét trénerársammal (kétszer Daftival és egyszer Körömi Gáborral) igen-igen jól tudtam együtt működni, bár hátrányt jelentett nekem az, hogy középiskolában tanítok. Más példákat hoztam, másképpen magyaráztam. („*Nem érzik rajtad a krétaszagot*” – *mondta egyszer Dafti.*) Rengeteget tanultam tőlük: szakmából, emberségből.

És bizonyos tekintetben megtanultam becsülni a saját sorsomat: elit-gimnázium, (kvázi) szociális biztonság, nagyvárosi kultúrközeg...

Néhány szívfacsaró történet is megmaradt.

Szombat reggel ülök az iskola előtt a bőröndömön. Még nem érkezett meg a tantestület. Egy kucsmás, gumicsizmás kisember biciklizik a kövesúton. Meglát, integet: „Néni, jó volt az a micsoda, amit tegnap csináltak!” (A micsoda egy drámaóra volt, amit Dafti tartott nekik.)

A simai képzésen népismereti óra van. Egy szituációs játékot épít be a tanárnő a XIX. századi falusi meseterségekről.

*A csizmadia végigmegy a falu utcáján:*

- *Milyen csizmát varrjak nektek?*
- *Nekem gumicsizmát!*
- *Nekem meg teszós csizmát!*

Ha kérdezné valaki, végig csinálnám-e újra az előző évet, azt felelném, akár egy szülés után: igen, igen, mindenképp, csak most egy kicsit hadd pihenjek!

Nagyon kemény munka volt, amely során a világról és önmagamról is sokat tanultam.

*Vatai Éva*

### ***A HEFOP drámapedagógiai projektről***

Amit vártunk a programunktól, az „bekövetkezett”<sup>6</sup>. Nagyrészt sikertörténetről számolhatunk be. Ettől még persze a kis problémacsoport, a csak darabkáiban „megszólaló” vagy „kevésbé önmagáért beszélő” maradék (két százalék?) is figyelmet érdemelhet, és nem fog ártani a későbbiekben – a rendelkezésünkre álló dokumentumok, vélemények alapján – alapos elemzést végezni a „Mit, miért nem sikerült megvalósítani...” témakörben.

A Kaposi László által precíz munkával előkészített projekt témája és követelményrendszere eleve kiváló gatta azokat a munkatársakat (leendő trénereket, mentorokat), akiknek nem most kellett megtanulniuk a drámapedagógia elméletét és gyakorlatát. (Főképp a gyakorlatát!) A képzők képzése nyolcvan sűrű órában mégis olyan próbatételek elé állította a sokat tapasztalt drámapedagógusokat, amelyek teljesítéséhez minden kreativitásukat, gyakorlottságukat, munkabírásukat, türelmüket, önismeretüket, ügyszeretüket mozgósítaniuk kellett, ha nem akartak kudarcot vallani. (Nem volt hátrány – már a képzéskor sem –, ha találkozott valaki a „kooperatív technikákkal” vagy a Gordon-féle kommunikációs stratégiákkal. A legfontosabb ismeretnek mégis talán a hátrányos helyzetű gyerekekkel és a szüleikkel való korábbi együttműködés, „küzdelen” gyakorlati élménye bizonyult.) Jó előjel lehetett a későbbi tanítás és mentorálás indulásához, hogy képes volt a 12 fős csapat a 80 órás képzés utolsó, akkor már nagyon fárasztó pillanataiban is jó hatásfokkal teljesíteni – sőt, játszani. Ez is jelezte az emberi és közösségi minőséget és szellemi állapotot. (Megdöböntő, hogy a „kiképzés” nyolc napja során mi, leendő trénerek, egyszer sem „horgoltunk össze”, pedig nem voltunk/vagyunk mindannyian konfliktuskerülők.)

Sem a képzők képzése, sem az utána következő munka nem volt tét nélküli. Azt kellett megmutatnunk, hogy a drámapedagógia (az a szakma, amit a magunk és mások kiteljesedéséhez, fejlődésének elősegítéséhez választottunk) miképpen működik olyan emberi (óvodai–iskolai–napközis...) környezetben, amely váratlan reakcióival szinte bármilyen korábbi (didaktikus) elvet és tervet megrágott és kiköpött vagy egyszerűen elutasított. Véleményem szerint éppen abban kaptunk jelest, hogy – miközben nem voltunk hajlandók alább adni semmilyen nyomásra (Volt ilyen a tréningben résztvevő intézményekben? Igen, vannak emlékeink róla...) az általunk képviselt szakmai színvonalat – éppen annyira lettünk rugalmasak mindig (megengedők és/vagy asszertív magatartásúak), amennyire erre az adott helyzet determinált minket.

Az intézményekben folyó képzés eredményessége három tényezőtől függött. (Többet is felsorolhatnánk, de alapvetően ezek befolyásolták a színvonalat.)

1. Valóban nyitott volt-e a pályázó intézmény erre a képzésre vagy csupán lelkesedése, tájékozatlansága és/vagy kényszerítő körülmények miatt sodródott abba a helyzetbe, hogy a tantestületének „egyszer csak” drámapedagógiát kellett tanulnia.
2. A (földrajzi és egyéb) körülmények által egymáshoz rendelődött trénerpár a képzés és mentorálás során végig képes volt-e félszavakból is érteni egymást. (Esetünkben az nem kérdés, hogy mit, milyen

<sup>6</sup> A drámapedagógiai műhelygyakorlatokról készülő kiadvány előszavában a projekt sikerének öt feltételét elemzem, összegzem. Ezek a következők: előkészítés, a tréner kiválasztása és képzése, a tanfolyamok és a mentorálás lebonyolításának minősége, az országos és regionális műhelyfoglalkozások gondozása és eredményeinek felhasználása, valamint azoknak a szakanyagoknak a létrehozása, amelyek publikációképesek – így inspirációt jelenthetnek, és később is „fellapozhatók”.

minőségben tudtak az oktatók egyenként. A korábbi szelekció és a képzés igen magas követelményei kiszűrték a köklert és a „túl gyakran/nagyot tévedőt”.)

3. A drámapedagógiai tanfolyamot (el)végzett pedagógusok a mentorálási szakaszban (és később) „megúszni” akarták-e csupán a tanítványaikkal „megmutatott” foglalkozásokat vagy folyamatosan és igazán dolgoztak-e a drámapedagógiával a hétköznapokban is. (Ez utóbbi – gyanítom – erősen személyiségfüggő lehet.)

A tanfolyamok eredményei valamiképpen (nyilvánvalóan) összegződtek a regionális és országos műhelytalálkozókon. Az iskolák képviselői, a multiplikátorok jelzései azt mutatják, hogy: 1. Nem zárult még le a munkánk, vannak még kötelezettségeink és lehetőségeink ebben az ügyben. 2. Az összes (HEFOP pályázati) tréning alkotói/megvalósítói közül MI vagyunk azok, akik valóban teljesítettük azt, amit ígértünk – minden szinten: oktatás, mentorálás, műhelyvezetés, publikáció előkészítése/létrehozása ügyében egyaránt. 3. Nagyon sokan várnak minket vissza/újra (drámatanárokat, képzőket, trénereket), mert megszerették a drámapedagógiát, többet akarnak tudni róla, és érintetté váltak abban a sokféle sikerben, amit ez a szaktudás nyújtani képes.

Wenczel Imre

### ***Mettől meddig leszünk?***

Voltak persze előzetes telefonok. Időpontokról, meg főleg azok módosításáról. És sokszor csodálkozást véltem kihallani a vonal túlfeléről, amikor a *mettől meddig leszünk* kérdés kapcsán kiderült: a tizenöt órát tizenöt órának, a hatvanat hatvanak tervezzük...

Aztán azok az első betoppanások. Kezdes előtt egy-másfél órával. Volt, hogy sűrű morcogás fogadott: *no megjöttek a városiak, megtanítani nekünk, hogyan küzdjünk az ellen a szegregáció ellen, amely nálunk már jó évtizede nincs is!* A kelletlenség okát persze csak később tudtuk meg. Mint ahogy azt is, hogy az ottani iskolások – 70 százalékuk roma! – életükben először akkor találkoznak előítéletekkel, amikor osztálykirándulásra viszik őket. Merthogy helyben nem!

Másutt az iskolavezető nagy adag mosolyba csomagolva ajánlgatta nekünk a helyi melegvizet fürdő szolgáltatásait; töltsük inkább ott az időnket, mintsem az ő nyaggatásával. A teljesítést szívesen leigazolják majd... És elkerekedett pedagógus szemek a tanfolyami követelmények ismertetése közben: max. 10 százaléknyi hiányzás, két írásbeli beadandó és két óra vezetési demonstráció. Ráadásként 40 órányi mentorálás a 60 órás tanfolyam végeztével...

Aztán a felcsillanó huncutság ugyanazokban a szemekben az első játékok során. És önfelelt együttrosszalkodások, rengeteg nevetéssel. Kit érdekelt akkor, hogy amit csinálunk, azt „A” vagy „B” típusú gyakorlatnak hívják...

Volt, aki ténylegesen belebetegedett az óra vezetési gyakorlatba. Egy helyütt pedig kis híján testületi lázadás előzte meg: *a diplomájuk – néhányuknak több is! – bizonyítja, hogy képesek gyerekeknek foglalkozást tartani! Csak nem gondoljuk, hogy itt, egymás előtt fognak bohóckodni majd?!* Ugyanitt, a tanfolyamzáró írásos visszajelzésekben egyöntetűen ezeket az ominózus óra vezetésekét értékelték a legnagyobb élménynek...

Már a tréningek alatt öröm volt látni, mennyi embert ragadott magával a drámás gondolkodásmód. A mentorálások során pedig – közel 80 tanórát nézve végig – megbizonyosodtam róla, hogy sikerrel jártunk, amikor drámával próbáltuk fertőzni a tanfolyamosainkat. Persze akadtak immúnisak is...

És jó volt – olykor szárnyakat adó – együtt dolgozni a többi „vírushordozóval”. És rengeteg sikerélményt adó maga a munka. És minden fáradtság mellett szinte pihentető olyasmivel pénzt keresni, amit az ember szívéből csinál...

Zalavári András

### ***Zalabér – Derecske – Rábahídvég***

*„Nem kellene a „teljességre” törekedni: a legfontosabb utólagos benyomások a képzéseket és a mentorálásokat követően. Összkép. Vagy töredékes összkép. Így látjuk most. Nincs műfaji kötelezvény, nincsenek szempontok.”* (Kaposi László)

Az a jó, amikor rosszabbra számítasz annál, mint ami jön.

Amikor Zalabéren elindult az első képzés – ma már „messziről lobogva” (2006 őszén) –, elképzeltem a saját tantestületem reakcióit az előttem álló szituációban: érkezik két messziről jött idegen, akik majd el-



mondják nekünk, mi is az a drámapedagógia. Itt ülünk négy hétvégét azért a ... (sic!) tanúsítványért... De majd ezen is túl leszünk.

De nem ez történt. Abban nem csalódtam, hogy nem tudták, mi vár rájuk (ezt minden tanfolyam után jeleztük is a szervezők felé: a képzésben részt vevő iskolák nem voltak tisztában azzal, hogy a tanúsítvány megszerzésének mik a feltételei + a mentorálásról sem tudtak). A közösség viszont messze felülmúlta a várakozásaimat. Annyit nagyon régen nem mosolyogtam – röhögtem – derültem jókedvemben, mint a zalabéri hétvégeken. Tizennégy fáradhatatlan kolléga, akik gyerekes örömmel vetik bele magukat a játékokba – ritka jóleső élmény volt. Az első hétvégén az „A”-típusú játékok megtették a magukét: olyan gyakorlati tudást kaptak ezzel, amit másnap az osztályban már tudtak is alkalmazni. Erről a haszonról mindegyik iskola résztvevői megerősítettek minket: a legtöbb képzés nem ad a gyakorlatban gyorsan-sikerrel alkalmazható tudást. Bezzeg mi! Aztán amikor ezt a tudást már a saját kollégáikon kell megmutatniuk (játéksort és adaptációt vezettek a tanfolyamban résztvevőkkel 20-20 percben), akkor az a legtöbb pedagógusban szorongást keltett. Ez is mindhárom képzésen felszínre kerülő probléma volt: mit fognak gondolni rólam a többiek, ha nem leszek 100%-os? Innen jött az ötlet, hogy a saját iskolámban a szakmai napunkon kollégák tanítottak kollégáknak általános iskolai anyagot – azt és úgy, ahogy a gyerekeknek is. Izgalmas nap volt (de ez már egy másik történet).

A zalabéri iskola volt tehát az etalon. Alig hogy véget ért ez a képzés, indult is a következő: Derecske. Az ország másik felén, teljesen más körülmények között. Nehéz egy olyan tantestületben bármit is meggyökeresíteni, ahol éppen a lábuk alól húzzák ki a talajt. Az iskola egy másik intézménnyel történő összevonás előtt állt, nem tudta senki biztosan, mit hoz a következő tanév. Ebben a helyzetben jött két ember (Püspöki Petivel vállalva), aki akart valamit – adni és kapni, nekik és tőlük. A lelkekben mindig ott vibráló feszültség ellenében kellett dolgoznunk, nekik és nekünk is. Az igazán emlékezetes pillanatokat Derecskén nem a csapatjáték, hanem egyének megvillanásai adták. Amikor egy keserű ember előhoz magából egy őszintén szép pillanatot, arra sokáig emlékezem. Színházi pillanatok teremtődtek a semmiből egy szöveg elmondásával, például Ica (Gyüre Imréné) úgy mesélt az árván maradt kis Vukról, hogy mindannyian a saját „kölyökrókáinkra” gondoltunk.

A rábahídvégi képzés volt az utolsó a képzések sorában. Érdekesen vegyes közösséggel: óvónők, alsósok és felsősök népművelővel kiegészülve, három településről és három intézményből összeverbuválva. Nagyon gyors egymásutánban, hetente-kéthetente találkoztunk egymással. Rövid volt a beérésre szánt idő – ezt tanulsgékként meg is fogalmazták a résztvevők a végén. Jó munkához idő kell. Rábahídvég kapcsán említtem, de már Zalabéren is megfogalmazódott bennem, hogy az óvónők munkájában mennyire fontos szerepet kaphat a drámajáték. Nem lehet elég korán kezdeni ezt sem; a játékon keresztüli nevelésnek nagyszerű példáival találkoztam mindkét helyen. Már óvodás korban ki kell alakítani a játszókedvet ahhoz, hogy felnőttként is meg tudjuk őrizni magunkban a játékra való fogékonyságot. Ezt az őszinte gyermeki játékoromöt láttam a rábahídvégeken Balogné Incze Melinda óráján. Bóbita történetét adaptálta, és a többiek a titokvárás boldog izgalmával vették körül a varázsládát, úgy, ahogy csak gyerekek tudják várni (hinni) a csodát. Ezt az elsöprő, önmagunkról és korlátainkról megfélelmező felszabadító erőt hozta a zene is. A stilizált játékot előadássá emelte, a bemelegítést önfeledt viháncolássá növesztette, Orfeusz alakját pedig mindennél hitelesebben idézte meg Imre órájában (Wenczel Imre volt a tanfolyamvezető társam Zalabéren és Rábahídvégen is).

Mit tanulhattak a tanfolyam résztvevői ebben a 60 órában (+40 óra mentorálással kiegészítve)? Mindenki annyit, amennyit akart. Kényszer nincs. Nem is lehet ráerőltetni senkire egy alternatív pedagógiát. De tanultak: a saját közösségükről, egymáshoz való viszonyukról, önmagukról – a gyerekek hasznára. Tudom, hogy többen a tanfolyam után sem hagyták abba a drámajáték alkalmazását. Vannak, akik „A”-típusú játékokkal, mások adaptációval, sőt, óratervezéssel is kísérleteznek. Ennél többet nem is várhatok.

Mit tanultam én a tanfolyamok során? Nagyon sokat a két tanfolyamvezető társamtól, Imrétől és Petitől, és sajnálom, hogy a többiekkel nem dolgozhattam együtt. Jó volt újra „átismételni” az elméletet; bár a drámajátékot a gyakorlat élteti, de azért ott kell lennie az „okosságnak” is. És anyagilag sem jártam rosszul...

*Tegyi Tibor*

### ***Játék és színház***

Az elmúlt egy évben a drámapedagógia (egyik) utazó nagyköveteként nagyszerű munkában vehettem részt, egy remek csapatban dolgozhattam, nagyon sokat tanulhattam, országrészeket, településeket, ismerhettem meg, emberekkel találkozhattam, segíthettem, felkészültnék érezhettem magam, egyszóval az

egész működött. Mindenütt a színház iránti tisztelettel találkoztam. Három iskolában voltam, mindenhol azt mondták, hogy ez a képzés volt a legjobb, leghasznosabb számukra, úgy tűnik, használható tudást kaptak. Talán azért, mert a dráma egyszerre összefoglaló és speciális, sokoldalú módszer. Egyszerre épít a játékra (nem a feladatra) és a színházra, erre a két alapvető emberi tevékenységre, egyszerre módszer és önálló tanítási területtel rendelkező tantárgy. A dabasi Kossuth Zsuzsa Szakképző Iskolában, ahova visszavárnak szakértőként, a kőműves és fodrász osztályok óráinak egy harmada olyan tantárgyakból áll mint tanulásmódszertan, kultúra és környezet, kommunikáció, ahol a drámának kiemelt szerepe lehet. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy ez a műfaj nagy felkészültséget igényel, de ehhez megvan a háttér, elérhető a szükséges segítség. A 90%-nyi halmozottan hátrányos helyzetű, gyakorlatilag szülői háttér nélküli gyerekek integrálására nem csak az általános iskolában van szükség, hanem a középiskolában még inkább, és később a társadalomban. A tanárok már régóta rákényszerülnek az alternatív pedagógiai módszerek alkalmazására. Ők visszavárnak, én pedig a kőbányai képzés hihetetlen játékkedvét, férfi tanárok sziporkázó színjátékát, a gyulaji beás hagyományokat viszem magammal. Remélem, az elvetett mag kikel.

*Lukács László*

### ***Kis Magyar Pedagógia***

Hol volt hol nem volt, volt egyszer egy (négy) továbbképzés. Ezen a továbbképzésen játszani tanult tőlem és trénerársaimtól több mint 100 pedagógus.

Nem csak ők tanultak nagyon sokat hatvan és negyven órában, hanem mi is.

Kiderült, nagyon sok képzett, szakmájának elhivatott szakember (tanár, tanító, iskolatitkár, igazgató) van az ország különböző pontjain az általánosan nehéz helyzetben lévő általános iskolákban. Közük van a gyerekekhez, egymáshoz, szívesen tanítanak, szeretnek az iskolában lenni.

Kiderült, ennek ellenére általános tapasztalat az, hogy minden problémát, sorsot, helyzetet még az elhivatott tanár, tanító sem tud kezelni, ehhez sok esetben más szakemberre is szüksége lenne gyerekeknek, tanárnak egyaránt.

Kiderült, hogy egy nevelőtestületen belül mennyire külön tudnak válni az alsóban és felsőben tanítók, szinte teljesen más pedagógiai elvek alapján végzik munkájukat. Amíg az alsós elsősorban a saját osztályával van együtt, addig a felsős a tanártársaival. Így az alsóban nehezen, sok türelemmel működő osztályközösségből felsőbe érve „bezzeg” osztály lesz, olyan, akikkel nem tud senki semmit kezdeni. A tanárok nem szeretnek ott tanítani, ám szívesen ajánlják drámapedagógus trénereknek bemutató tanítást, hátha a kívülről érkezettek 45 perc alatt tudnak változtatni az osztály iskolaellenes reakcióin.

Kiderült, hogy mennyire mást ért „alsós” és „felsős” a játék alatt. Az egyiknek állandó napi kapcsolat, kapcsolódási pont a gyerekekkel, a másoknak egy eszköz, melyet vagy használ vagy nem, enélkül is tanít, taníthat az elmúlt és az elkövetkező években egyaránt.

Kiderült, hogy nem elsősorban a børszín jelenti az igazi elkülönülést és nevelési problémát, hanem:

- A szegénység –, mely sajnos általános: sokszor a pedagógus hoz be ceruzát, füzetet, ha akar tanítani valamit, és a szegénység egy másik oldalon: a tanári oldalon. A tanítás luxus, amit csak egy jól kereső társ tud a családi költségvetésben kiegyensúlyozni.
- Az iskolázatlanság – a szülők nem látják értéket a tudásban, a világ, mely körülveszi a gyereket és a szülőt inkább a gyors sikert értékeli, mely ügyeskedéssel, törvénytelenességgel működik, mint a tanulást, a kitartást és a szorgalmat.
- Az iskolaösszevonás –, hogy nem lehet igazán otthon az iskola, ha reggel 8-ra hozza a busz és fél ket-tőkor viszi a busz a gyerekeket haza, a több kilométerre levő faluba, ahol a kis létszám miatt már megszűnt az iskola. Otthon ott áll a felújított iskolaépület, de nem használja senki, mert a körzetben máshová került a felső tagozat.

Kiderült, hogy utazhat az ember kétszázhusz kilométert nyugatra, vagy háromszázötvenet keletre, kérdéseivel mindenhol talál olyan embereket, akik értik és érzik, hol lehet a helye a drámapedagógiának a saját munkájukban. Jó volt látni, hogy a mentorálásokon nem csak a tanórákba, hanem a gyerekközösségbe is bekerültek a játékaink, melyeket közösen tanultunk.

Kiderült, hogy... és most itt nem fogok beszélni az egyéni sorsokról, betegségekről, tragédiákról, pedig találkoztunk velük bőven, nem mondom el konfliktusainkat, nem mondom el a történeteket, melyeket meséltek. Kis magyar pedagógia volt ez a mi kommandónk, ahogy ingáztunk lelkek és kapuk között.

Drámapedagógiába ágyazott helyzetjelentést kaptunk a mai általános iskolákról. Mégis, részt venni benne nagyon jó volt, sok örömmel együtt járó munka. Nem csak pedagógusként, hanem emberként is sokat tanultam, láttam.



Tanfolyami gyakorlat Szeged-Kiskundorozsmán, a Jerney János Általános Iskolában. Zalavári András felvétele

### ***Öt tanfolyamot csináltam végig...***

Tréner voltam egy drámapedagógiai képzésen. Felnőttek okításában vettem részt. A feladat elsőre háborzongatóan izgalmasnak és „életveszélyesnek” tűnt. Nem rám, hanem leendő tanítványaimra nézve. Meg esetleg a trénerársakra nézve is... Amúgy nem vagyok emberi életre veszélyt jelentő nőszemély, de ez esetben komoly aggályaim adódtak: nem tudok annyit a drámáról, nincs annyi tanítási drámás tapasztalatom, hogy magamtól merszem lenne ezt pedagógusoknak tovább adni... A felkérés ugyanakkor nagyon jól esett, és igazi kihívásnak tekintettem. Egyértelmű volt, hogy belevágok, megpróbálom... Éppen nem túl színes szakmai életemben is üde színfolt lehet ez a típusú munka. Meg aztán pénzt keresni mindig jó és szükséges... Belevágtam – és nem csalódtam! Sőt! (Remélem, én sem okoztam csalódást senkinek!)

Öt tanfolyamot csináltam végig, egy kivétellel kis hazánk keleti felében. Öt nagyon különböző iskola, öt nagyon eltérő tantestület. Egy nagyobb város, egy nagyközség, három kis falu. Integrációs törekvések mindenütt. Szegénység, munkanélküliség, szakadékok mindenütt. Megfáradt, néha már-már fásult, de rendszerint azért még kitartó és tenni akaró pedagógusok mindenütt. Vagy majdnem mindenütt. Akik pályázati kötelezettségnek, nyakukba varrt nyűgnek élik meg a tanfolyamot, rendszerint alul motiváltak, nem adják át magukat igazán az ügynek, s így csomó fontos dolog el-elsiklik. Sok a szervezési, információ-átadási zűr is, ami óhatatlanul a tréneren csattan, noha ők nem tehetnek róla. Ahogy valószínűleg a MDPT részéről senki sem.

Rendszerint azonban lelkes, kíváncsi, kissé vagy nagyon aggódó tanárok várnak minket. Rendszerint jó hangulat uralkodik, sokat nevetünk, sokat „agyalunk”, sok fontos pedagógiai kérdés, probléma kerül elő. Sokszor gondolom: ennek van értelme, már azért is hasznos egy-egy ilyen képzés, mert mód nyílik a felmerülő problémák átbeszélésére.

A tanfolyamok mindenütt sikeresek, általában szerencsére nem csupán „letudjuk” a feladatot, hanem valóban sikerül beindítani valamit, remélhető, hogy lesz folytatás, beépül a dráma ezen iskolák életébe. A mentorálások legalábbis okot adnak a reményre, bár ezeket a kevesebb „szorító körülmény” miatt mindig nehezebb megszervezni – akadnak el/kibújók...

Nekem külön öröm, hogy néhány személyes kapcsolat is megmarad.

És legalább ekkora öröm a trénerársakkal való találkozás. Körömi Gábor, Mészáros Bea, Bethlenfalvy Ádám – nagyon sokat tanultam tőlük, nagyon szerettem velük együtt dolgozni! Komolyan!

Köszönet és hála mindenkinek, aki szervezett, kiállt értünk és az ügyért, türelemmel volt irántunk, lelkesített és segített mindenben!

Végezetül néhány kérdés, költői jellegű: Vajon szakmai munkánk valóban véget kell, hogy érjen e településeken a mentorálások végeztével? Lehet-e mód arra, hogy valami további szakmai-emberi segítséget nyújtsunk, ha van rá igény? Van?...

*Vági Eszter*



**Mentorálás a gyomaendrődi Kis Bálint Általános Iskolában. Iványiné Varga Mariann órája a 4. osztályban. A mesékről tanultak ismétlése. Zalavári András felvétele**

### ***Nem fogok magamból bohócot csinálni!***

– vágta oda az egyik tanárnő, akit játékokra invitáltam a kollégáival együtt. Gyomorszájon ért az ütés, hiszen tényleg, ezt tesszük és teszem évtizedek óta, és most ezt vártam el egy tantestülettől is, ahol a drámapedagógiai tanfolyamok leginkább eredményes módján, saját élményű foglalkozásokon szándékoztunk átadni ezt a különlegesen hatékony, ezen kívül élményt és sokféle örömet adó nevelési módszert. Tudjuk mindannyian azt a közhelynek számító igazságot, hogy minden pedagógus a személyiségével dolgozik, abból tud építkezni, amivel rendelkezik. Adni és hatni kell tudnia, és ez a drámapedagógus felé még inkább elvárás. Magával kell ragadnia, sokszor el is kell varázsolnia a diákokat a tanítási céljai érdekében. A mi képzésünkön már az elején kiderült, kinek van belső tartaléka, ki képes magából könnyedén vagy némi bátorítás után előhívni a játékos embert. A kezdeti nehézséghez tartozott, hogy a tantestületet kötelezték a tanfolyamon való részvételre, többen közülük kimondott ellenérzéssel kezdtek. Közrejátszott az is, hogy az előző hónapokban egy másik képzésen kellett részt venniük a vállalt és megnyert pályázatnak megfelelően, szintén vezetői döntés alapján. Az igazgató úr és helyettese nem vett részt a képzésben. Érezhető volt, hogy ők tekintélyelvű és nem partneri iskolavezetést gyakoroltak és feltehetően tartottak a képzés demokratikus – egyenlőek vagyunk – helyzetétől. (Jellemző volt, hogy senki nem tegezhette az

igazgatót.) Képzőtársammal, Püspöki Péterrel első feladatunk volt, hogy felkeltsük a drámapedagógiai iránt az érdeklődést, hogy a résztvevők megérezzék a módszerben rejlő lehetőségeket... Mi, a képzők is sikernek könyveltük el, amikor egy idő után felszabadult hangulatú közös munkának lehettünk részesei. A felsős tanárok és az elsős pedagógiai asszisztens, a zömében hatvan felé tartó szép, erős asszonyok és a kezdő fiatalok boldogan és önfeledten játszottak és dolgoztak együtt, hagyatkoztak és figyeltek egymásra, kúsztak, másztak a földön, ha éppen ezt kívánta az általuk kitalált jelenet. Sokszor megjegyezték: hogy ha ezt látnák a tanítványaik!... Igen. Nem mindenki képes magából bohócot csinálni, de a drámapedagógia nem működtethető a hagyományos, tekintélyelvű, poroszos módszerrel.

Mentoráláskor láttam a tanfolyam résztvevőit a gyerekekkel dolgozni. Az a pedagógus, aki képes volt a képzés során belevetni magát mindenestül a játékba, az az órát is úgy tartotta, hogy **akart** tanítani, nevelni. Nem kellett ennyire, és nem (csak) a megélhetésért dolgozni ment be órára. Fontos volt számára a gyermek személyisége. Különösen az alsó tagozaton tanító pedagógusok bizonyultak nagyon kreatívnak – hamar megérették a módszerben rejlő lehetőségeket. A gyerekekkel való viszonyuk is szeretetteljes és gondoskodó volt, származásra és minden egyébre szempontra való tekintet nélkül. A mentoráláskor például konkrét oktatási-nevelési célokhoz rendelhattunk drámamunkát...

Tudjuk persze, hogy a közvélekedés szerint sokkal könnyebb alsós gyerekeket tanítani, hiszen ők még a szülőt keresik a felnőttben, elfogadják, ragaszkodnak hozzá, fontos a figyelme, szeretete, a dicsérete. A felső tagozaton tanítók sokkal kiábrándultabbak voltak, – tisztelet a kivételnek! – reménytelennek tartották a tanítást. Volt, aki úgy ment be órára (saját bevallása szerint), hogy rögtön kiosztott hat-hét egyest a tantárgyából(!), ezzel kívánta fegyelmezni az osztályt. Valóban nem volt könnyű a helyzetük, mert a gyerekek pontosan tudták, hogy a roma tanulók meghatározó aránya miatt akarja az önkormányzat testülete szétbombázni az iskolát. („Be akarják zárni, mert csak mi, cigányok járunk ide! Nem akarják a magyarok idejárnati a gyerekeiket! – mondta nekem egy ötödikes fiú, a világ legtermészetesebb hangján...”) Meggyőződésem, hogy az ilyen helyzetben lévő osztályokban a legkiválóbb tanerőket kellene alkalmazni, kiemelt fizetéssel! Ez a véleményem a szakmunkásképző iskolákban tanító pedagógusokról is, ahol a diákokban csak a kudarcélmény, a selejttudat dominál, küzdenek az alapvető dolgokkal, mint az olvasás, a helyesírás, a szövegértés... Azt láttam a mentorálásnál, hogy a felsős gyerekekbe már beépült, hogy ők másodrendű állampolgárok, teljesen reménytelen a helyzetük, főleg a tanulással való boldogulás terén, ezért aztán nincs motiváció, valahogy *túl kell élni* a felső tagozatot. Őket úgy kellene tanítani, hogy minden tantárgy tanításánál napi gyakorlatként legyen jelen a drámapedagógia! És igen: olyanoknak kell őket tanítani, akik mernek bohócot csinálni magukból.

*Szakall Judit*

### **Bag, mentorálás: interjú „drámás” fizika óra után**

LI: Olyan furesca fizika órát láttam most nálatok! Nagyon sok minden történt, de nem tudom, hogy tanulatok-e egyáltalán valamit.

GERGŐ: Igen, tanultunk.

BRIGI: Hát, igen, persze, hogy tanultunk, bár a nagy részét már eddig is tudtam annak, amiről szó volt.

LI: Mit tudtál?

BRIGI: Hát, hogy elítélték azt a gondolatot, hogy a Nap a középpontja a Naprendszernek.

LI: Akkor mit tanultatok?

GERGŐ: Azt a képet, amivel foglalkoztunk az elején: ilyen híres dolgokat, én nem tudtam eddig, most megtudtam, hogy mit jelentenek, meg mi a neve...

LI: Ezen töprengek épp: egy kép, ami inkább a képzőművészethez kapcsolódik, hogy jön a fizikához? Fizikát tanultatok?

GERGŐ: Igen, azért ez is az, szerintem.

BRIGI: Hát olyat tanultunk inkább, ami kapcsolódik a fizikához. Az elméleti részét.

LI: Kell ez ahhoz, hogy a fizika lényegi részét megtanuljátok?

BRIGI: Ebből tanuljuk meg, hogy miért szükséges, mire használható a fizika.

LI: Sok dologgal foglalkoztatok, mi mindenre emlékeztek? Ki is az a Giordano Bruno és mi köze a fizikához?

BRIGI: Filozófus volt. És ő úgy gondolta, hogy a Naprendszer középpontja a Nap. És az egyház pedig nem akarta, hogy ez bebizonyosodjon.

LI: Sokat emlegettétek a távcsövet. Erről mit tudtatok meg?

BRIGI: Hogy a hollandok készítették először...

GERGŐ: Hogy a hollandok tudtak először jó lencsét csiszolni...

LI: Aha, és ki készítette az első távcsövet?  
 BRIGI: Ja, igen: Galilei.  
 LI: Más órákon is szoktatok így játszani?  
 BRIGI: Pont így nem, de hasonló dolog volt már.  
 LI: Melyik órán?  
 BRIGI: Az a beállós-képes pl. az irodalom óráról volt ismerős.  
 GERGŐ: Igen, azon volt olyan, hogy így be kellett állni és megmervedni, mintha szobrok lennének.  
 LI: Ha ti választhatnátok, melyik tanulási módszert ajánlanátok a tanároknak? Szerintetek hogyan lehet jobban tanulni: így vagy a megszokott formában?  
 BRIGI: Szerintem mindkettő hasznos, de így azért könnyebb megtanulni a dolgokat.  
 LI: Miért?  
 BRIGI: Mert ha ülünk a padokban, akkor voltaképp minden elvonja a figyelmünket, így meg arra koncentrálunk, amiről szó van, mert szórakoztatóbb, mintha csak írunk és írunk és írunk...  
 GERGŐ: Az is jó benne, hogy egy nagy körben ülünk és mindent lehet látni, mert a tanárnő is középen van, a padokból meg nem mindig látni, mert ha hátrébb ülök – mikor oda ültet az osztályfőnök –, akkor egy csomó dologból kimaradok.  
 LI: Hogy láttátok: az osztálytársaitok is élvezték?  
 GERGŐ: Szerintem igen.  
 BRIGI: Igen, de azért néhányan poénra vették.  
 GERGŐ: Aha, de csak pár ember.  
 LI: Nem volt furcsa nektek, hogy Erzsébet néni is szerepet játszott és gyakran úgy szólt hozzátok, mintha Galilei lenne? Sőt, benneteket is úgy kezelt, mintha ti valaki mások lennétek.  
 BRIGI: Furcsa volt, de nekem nagyon tetszett!  
 GERGŐ: Nekem is, mert olyan volt, mintha sokkal nagyobbak lennének, mint igazából. Egyetemisták.  
 BRIGI: Egy kicsit megbomlott ez a szigorú tanárnő-kép is. Így sokkal közelebb volt hozzánk a tanár.  
 LI: Van még olyan dolog, amit szívesen megemlítenétek?  
 BRIGI: Hát, csak annyi, hogy jó lenne, ha többször lenne ilyen óra...

*Lipták Ildikó*



Mentorálás a tiszabői óvoda Nádasné Bohács Ilona vezette csoportjában. Zalavári András felvétele